

prejeto: 2007-02-23
izvirni znanstveni članek

UDK 316.73:392.3

ZGODOVINA PREUČEVANJA ETNIČNE HETEROGAMIJE: OD PATOLOGIZACIJE K NORMALIZACIJI ZNANSTVENEGA DISKURZA

Mateja SEDMAK

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Inštitut za sredozemske humanistične
in družboslovne študije, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, SI-6000 Koper, Titov trg 5

e-mail: mateja.sedmak@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Prispevek se posveča zgodovini preučevanja etnično mešanih družin in partnerstev (etnični heterogamiji) kot posebni obliki družinskega oziroma partnerskega življenja v okviru zahodne znanstvene paradigme. Pri tem je izpostavljena zgodovinska stalnica preučevanja etnično mešanih partnerstev/družin, in sicer patologizacija teh odnosov. Večji del zgodovine preučevanja mešanih zakonov in družin je tako prevladovalo prepričanje o nenaravnosti, odklonskosti, celo patološkosti zakonskih zvez, ki so kršila bolj ali manj eksplicitno izražena eksogamna in endogamna pravila. Etnično mešani zakoni so bili tako dojeti kot odklon od norme (Merton, 1941), kot socialna bolezen (Gordon, 1964). Pri tem pa se je posebej izpostavljalo elemente samožanjanja, samoobtoževanja in avtoagresivnih vzorcev članov etnično mešanih družin. Prisotnost negativnega diskurza je zaslediti tudi v sodobnejših študijah, ki izpostavljajo element stresa, kateremu naj bi bili v večji meri kot homogamni pari izpostavljeni prav člani etnično mešanih družin (Ceroni-Long, 1985; Cubi, 1992). Etnično mešane družine pa so bile označene kot negativen fenomen ne zgolj na ravni posameznika, člana družine, temveč tudi z vidika etnične skupine, ki ji posameznik pripada. Postopni zasuk k pozitivnejši percepciji etnično mešanih partnerstev in družin beležimo v drugi polovici 20. stoletja, pri čemer smo priča normalizaciji in deproblematizaciji raziskovalnega soočanja s tem specifičnim vidikom partnerskih in spolnih razmerij.

Ključne besede: etnično mešane družine, etnična heterogamija, patologizacija, zgodovina raziskovanja

PER UNA STORIA DELLA RICERCA SULL'ETEROGAMIA ETNICA:
DALLA PATOLOGIZZAZIONE ALLA NORMALIZZAZIONE
DEL DISCORSO SCIENTIFICO

SINTESI

Il contributo prende in esame in una prospettiva storica gli studi che si sono occupati nella cornice del paradigma scientifico occidentale delle famiglie e delle convivenze etnicamente miste (eterogamia etnica) intese come una particolare forma di vita familiare, ovvero di convivenza. Come viene messo in evidenza, la patologizzazione di questo tipo di rapporti figura come la costante storica che ha accompagnato lo studio sulle famiglie/convivenze etnicamente miste. Nella maggior parte dei lavori che hanno esaminato le famiglie e i matrimoni misti è prevalsa la convinzione dell'anormalità, della deviazione e perfino dello stato patologico delle unioni matrimoniali che violavano più o meno esplicitamente le regole esogamiche ed endogamiche. I matrimoni etnicamente misti sono stati così percepiti come una deviazione dalla norma (Merton, 1941), come una malattia sociale (Gordon, 1964). A tal riguardo si sono messi particolarmente in luce gli elementi di autonegazione, autoaccusa e i modelli autoaggressivi dei membri delle famiglie etnicamente miste. Un discorso negativo è rintracciabile anche nella letteratura scientifica più recente che evidenzia l'elemento di stress ai quali sarebbero esposti, in misura maggiore rispetto alle coppie omogamiche, proprio i membri di famiglie etnicamente miste (Ceroni-Long, 1985; Cubi, 1992). Le famiglie etnicamente miste sono state quindi marcate come un fenomeno negativo non soltanto a livello di individuo, quale membro della famiglia, ma anche nella prospettiva del gruppo etnico a cui l'individuo appartiene. Il progressivo cambiamento verso una percezione positiva delle convivenze e dei matrimoni etnicamente misti si registra nella seconda metà del 20. secolo, aspetto che nel contempo testimonia una normalizzazione e una deproblematicizzazione del confronto scientifico su questo specifico aspetto dei rapporti sessuali e di convivenza.

Parole chiave: famiglie etnicamente miste, eterogamia etnica, patologizzazione, storia della ricerca

UVOD

Pričujoči prispevek predstavlja zgodovino preučevanja etnično mešanih družin, partnerstev in zakonskih zvez (tj. preučevanje etnične heterogamije) kot posebnih oblik družinskega oziroma partnerskega življenja v okviru zahodne znanstvene paradigme. Z analizo zgodovine znanstvenega pristopa k preučevanju etnično mešanih partnerstev in družin želimo prikazati, kako se v sicer pričakovano racionalen in ob-

jektiven spoznavni in raziskovalni proces zahodne znanstvene paradigme lahko inkorporira določen način obravnave, ki ga bomo ob tej priložnosti poimenovali kar "znanstvena patologizacija". V nadaljevanju bo tako prikazan proces znanstvenega preučevanja etnične heterogamije, ki se je pričel kot ozka osredotočenost na zgolj negativne posledice etnične heterogamije tako na mikro (za posameznike) kot makro (za etnične skupine) ravni družbenega življenja in le postopoma prešel v pozitivnejšo obravnavo. S tem v povezavi govorimo o t. i. normalizaciji znanstvenoraziskovalnega pristopa in deproblematizaciji pojava etnične heterogamije.

Zaradi lažjega razumevanja obravnavane tematike bomo sprva pojasnili pojem etnične heterogamije, ki izvira iz starogrških terminov *hetero* (različno, razno) in *gamos* (zakon) in opredeljuje etnično mešane zakonske zveze (partnerstva in družine). Pri tem pa imamo v mislih tako jezikovno, kulturno kot tudi religiozno in/ali rasno mešana partnerstva in družine. Omenjene določnice rase, kulture, vere se neredko prepletajo, zato smo pogosto priča na primer medrasnim partnerstvom (zakonom), ki so istočasno tudi medkulturna in medreligiozna in druga.

ZGODOVINA ZNANSTVENE IN RAZISKOVALNE PATOLOGIZACIJE ETNIČNO MEŠANIH ZAKONOV, PARTNERSTEV IN DRUŽIN

Četudi prestopanje etničnih meja in vzpostavljanje etnično mešanih partnerstev in družin predstavlja zgodovinsko stalnico, ki smo ji priča v različnih kulturnih okoljih, je zanimanje za to obliko partnerskih in družinskih razmerij v okviru zahodne znanosti vzniknilo relativno pozno. Pričetek znanstvenoraziskovalnega zanimanja za etnično heterogamne zveze (tj. etnično mešane zakone in družine) se je v okviru zahodne družboslovne srenje pojavilo v okviru znamenite Čikaške šole v dvajsetih letih 20. stoletja. Skladno s tradicijo omenjene šole, ki se je v veliki meri posvečala empiričnemu preučevanju družbenega življenja in razvijanju drugačnih metodologij kot odgovor na dotodaj prevladujoč pozitivistični pristop (etnometodologija, zbiranje avto/biografskih zgodb, "bottom-up" pristop), je bilo tudi preučevanje tako imenovane mikro družbene ravni in fenomenov, ki jih umeščamo na področje vsakdanjega življenja. V ta kontekst je bilo umeščeno tudi zanimanje za pojav etnične heterogamije. Posebnost prvih preučevalcev tega specifičnega kulturnega fenomena je bila, da so raziskovalno pozornost usmerili predvsem na (negativne) učinke, ki jih ima pojav etnične heterogamije na širše družbene procese. Tako je bila pozornost preusmerjena s posameznika kot člana etnično mešanega para in družine na etnične skupine, katerih pripadnik je. Raziskovalna pozornost je bila tako posvečena negativnim posledicam etnične heterogamije na etnične skupine, kot na primer procesom manjšanja skupinske povezanosti in kohezivnosti ter procesom dezintegracije skupinske solidarnosti, zaradi (povečanega) števila mešanih zakonov. Dalje, izpostavljalo se je upad skupinske etnične identifikacije in stabilne identitete, pojav kulturnega plura-

lizma (ali asimilacije) in medetnične konflikte (Barron, 1946; Fitzpatrick, 1966; Hutchinson, Smith, 1996). Skladno s (takratno) siceršnje pragmatično orientiranostjo ameriškega raziskovalnega prostora je tudi Čikaška šola posebno pozornost posvečala preučevanju predvsem tistih oblik mešanih zakonov in družin, ki jih je tedanja ameriška družba percipirala kot potencialno problematične z vidika družbene stabilnosti. Konkretno je bilo tako raziskovanje v največji meri ozko usmerjeno predvsem na mešane zakone med belci in nebelci (predvsem Afroameričani in priseljenci iz Latinske Amerike) ter Judi in Nejudi. Problematičnost takšnega raziskovalnega pristopa, ki je izločil številne druge (manj "pereče") oblike mešanih zakonov (na primer medkulturne zakone znotraj iste vere), je tudi ta, da je iz svojega raziskovalnega fokusa povsem izločil vse neformalne oblike partnerskih razmerij (izvenzakonske zveze, kohabitacije, istospolna partnerstva) (Kurian, 1990).

Raziskovalni pristop Čikaške šole pa je – kljub mnogim pozitivnim vidikom, ki jih vsekakor ne gre zanikati (kot je na primer sam začetek raziskovanja pojava) – uvedel tudi nekaj let trajajočo zgodovinsko stalnico negativne obravnave oziroma patologizacijo etnično mešanih partnerstev/družin, ki smo ji priča v znanstveni teoriji in praksi.

Večji del kasnejše zgodovine preučevanja mešanih zakonov in družin je tako prevladovalo prepričanje o nenaravnosti in odklonskosti zakonskih zvez, ki so kršila bolj ali manj eksplicitno izražena endogamna in eksogamna pravila (tj. temeljni regulacijski oziroma poročni pravili, ki posameznikom v dani družbi določata primerne oziroma razpoložljive zakonske kandidate).

Status etnično mešanih zakonov in družin v okviru znanstvenega raziskovanja zgodnejšega datuma lahko nazorneje prikažemo na primeru Mertonove zakonske tipologije (1941), v okviru katere je postavil jasno razlikovanje med konformnimi (dobrimi, primernimi) in deviantnimi (neprimernimi, nezaželenimi) zakonskimi zvezami in s tem namenom izpostavil razliko med *agatomijo* in *kakogamijo*. Skladno z Mertonom agatomija predstavlja tip konformne in družbeno sprejemljive zakonske zveze, medtem ko kakogamija predstavlja nezaželene deviacije od družbenih norm.

Tabela 1: Tipologija zakonskih zvez (Merton, 1941)

Table 1: Typology of marriages (Merton, 1941)

PRAVILA, KI REGULIRAJO IZBIRO ZAKONSKEGA PARTNERJA			
PRAKSE IZBIRE (ZAKONSKEGA) PARTNERJA		predpisane poroke znotraj/zunaj skupine	
	konformnost pravilom AGATOMIJA	endogamija	eksogamija
	odstopanja od pravil KAKOGAMIJA	<i>inter-skupinska zveza (etnično mešani zakoni)</i>	intra-skupinska zveza (incestna razmerja)

Merton mešane zakone v svoji tipološki razvrstitvi umesti (skupno z incestnimi razmerji) med kakogamne zveze, s čimer jih prepozna kot odklon od norme, kot slabe zakone/partnerstva. Pri omenjeni interpretaciji vsekakor ne gre spregledati, da sodi Merton med klasike sociološke misli in velika imena družboslovne znanosti, ter dejstva, da omenjena tipologija predstavlja v tistem času najeksplicitnejši prikaz umestitve in statusa etnično mešanih zakonov v znanstvenem pogledu.

Nekaj let kasneje je ameriški raziskovalec A. I. Gordon (1964) objavil odmevno in dotlej najboljše znanstveno delo, posvečeno etnični heterogamiji, z naslovom *Intermarriage: Interfaith, Interracial, Interethnic*, v katerem se je ambiciozno lotil celovite obravnave različnih in hkrati najpogostejših oblik mešanih zakonov: medreligijskih, medrasnih in medkulturnih. Kljub evidentnemu znanstvenemu vložku omenjeno raziskovalno delo v ničemer ne preseže dotedanjega negativnega pristopa oziroma pristopa patologizacije. Gordon v svojem delu nadaljuje s predpostavko o mešanih partnerstvih in družinah kot obliki socialne bolezni s poudarkom na neobstoju teh zvez in z izpostavljanjem problema otežkočene identifikacije potomcev mešanih družin s kulturnimi, religioznimi in/ali rasnimi pripadnostmi (mešanih) staršev. V okviru svojega diskurza Gordon še posebej izpostavi elemente samozanikanja, samoobtoževanja in avtoagresivnih vzorcev otrok mešanih družin.

Med zgodnejše negativne pristope, kasneje podvržene predvsem kritiki feministične raziskovalne struje (Breger, Hill, 1998), uvrščamo "teorijo zamenjave", ki etnično mešane zakone označi kot akt kompenzatorne zamenjave. Zagovorniki tega modela so Kingsley (1941), že predhodno omenjeni Merton (1941), Cerroni-Long (1985), Muhsam (1990). Centralna ideja tega pristopa je, da posameznika, vključena v (rasno, kulturno, religiozno ...) mešani zakon, z aktom poroke prejmeta določene koristi. Kot primer lahko skladno z zagovorniki tega modela navedemo na primer zakonsko zvezo med belko, pripadnico nižjega ekonomskega in socialnega sloja, ter visoko statusno stoječim pripadnikom črne rase. Zakon v tem primeru omogoči ženski dvig po socio-ekonomski statusni lestvici, moškemu pa je (v zamenjo) omogočena poroka s pripadnico rasno privilegirane skupine, ki bi mu bila v drugačnih okoliščinah povsem onemogočena. Kot drugi primer kompenzatorne zamenjave avtorji navajajo primer zakonske zveze med belko, ki je zaradi prevladujočega kanona lepote znotraj svoje rasne skupine manj zaželena in iskana potencialna partnerica, ki nato svoj višje vrednoteni (rasni ali religiozni) status zamenja za moža nižje družbeno vrednotene rasne (ali religiozne) skupine, ki "si ga je tako obupno želela". V to skupino kompenzatornih zamenjav sodi tudi vrsta poročne zamenjave, ki bi jo lahko poenostavljeno poimenovali kar "denar – lepota". Žena je s sklenjenim zakonom prejemnica višjega statusa, moški pa skladno z družbenimi pričakovanji in kanoni "lepo" ženo (Kingsley, 1941; Merton, 1941; Muhsam, 1990). Glede na odkrito seksistično in mačistično naravo omenjenih (znanstvenih!) teorij se kasnejšemu odzivu feminističnih teoretikov in teoretičark seveda ne gre čuditi.

Večinoma patološke vzgibe za sklenitev etnično mešanega zakona izpostavi tudi sodobnejši avtor E. L. Ceroni-Long (1985), ki jih predstavi v svoji tipologiji t. i. učinkovitih razlogov za realizacijo etnično mešanega zakona.

Ceroni-Long med učinkovite oziroma zadostne razloge za sklenitev mešanega zakona prišteva tri tipe individualnih stanj, ki jih loči glede na stopnjo odstopanja od obstoječih družbenih norm. Mednje uvršča stanja;

- ko norme za posameznika niso obvezujoče,
- ko odstopanje od predpisanih norm omogoča doseganje določenih ugodnosti ali privilegijev in
- osebne odklonskosti.

Pri analizi stanj, ko *norme za posameznika niso obvezujoče*, moramo upoštevati dejstvo, da endogamni zakoni (ki naj bi posameznike zadržali znotraj kulturne, rasne, religiozne, jezikovne ... skupine) niso enako zavezujoči na ravni skupine in posameznika. Zavezanost endogamnemu pravilu variira tako glede na religijsko pripadnost, raso, narodnost kot glede na izobrazbo, socio-ekonomski status ipd. Posameznikova odločitev za etnično mešani zakon je v tem kontekstu razumljena kot povsem osebna (in ne nujno s skupino skladna) interpretacija norm. Povedano drugače, pri poroki tega tipa gre za obliko nekonformnega ravnanja posameznika, ki si to lahko privoščiti (bodisi zaradi primerne družbenega statusa ali osebne nekonformnosti in svobode).

Prisilna narava homogamnih norm (težnje k poročanju "podobnega s podobnim") izgubi svojo moč tudi v t. i. izjemnih okoliščinah, kot so vojna, emigracija, naravne nesreče in podobno, v katerih smo soočeni s procesi splošne dezintegracije skupinskih pravil, ki so sicer obvezujoča in samoumevna v stanjih družbene stabilnosti in rutine.

Tretja možnost zavrnitve oziroma neupoštevanja endogamnih norm pa se realizira, ko posameznik prekine stik s svojo izvorno (versko, rasno, kulturno) skupino zaradi verske spreobrnitve ali v procesih akulturacije in asimilacije. Norme izvorne verske ali kulturne skupine sedaj za posameznika niso več obvezujoče, kar pomeni večjo svobodo pri izbiri maritalnega kandidata/ke.

Drugi sklop učinkovitih razlogov za sklenitev etnično mešanega zakona je po Ceroni-Longovem prepričanju posameznikova želja po doseganju *določenih privilegijev in ugodnosti* družbene, ekonomske in/ali psihološke narave. Sem prištevamo tudi poroko kot obliko (že omenjene) kompenzatorne zamenjave ali poroko zaradi doseganja določenih psiholoških ugodnosti (poroka kot način zadovoljitve specifičnih skupinskih ali individualnih pričakovanj). Kot primer slednje naj navedemo poroko pripadnika priseljeniške skupine s pripadnico avtohtone oziroma večinske etnične skupine. Tudi za etnijo, sicer togimi oz. neprepustnimi etničnimi mejami, poroka njihovega člana s pripadnico avtohtone skupine simbolično in/ali realno pomeni pot k dokončnemu priznanju in sprejetju imigrantske skupine.

Tabela 2: Učinkoviti razlogi za realizacijo etnično mešanih zakonskih zvez (Cerroni-Long, 1985, 35)

Table 2: Efficient reasons for the realisation of ethnically mixed marriages (Cerroni-Long, 1985, 35)

splošni tip razloga	specifični tip razloga	ustrezajoči tip zakonske zveze
NORME NISO OBVEZUJOČE	osebna interpretacija norm (poudarek na agatomiji, vendar ne na homogamiji)	poroka kot primer nekonformnosti
	izjemne okoliščine (vojna, začasno bivanje v tujini, emigracije)	poroka kot primer nekonformnosti
	prekinitev vezi z izvorno skupino (sprememba/izguba vere, akulturacija)	poroka kot primer nekonformnosti
KRŠENJE NORM OMOGOČA DOSEGANJE PRIVILEGIJEV/UGODNOSTI	želja po družbeno-kulturnem ali ekonomskem napredovanju	poroka kot izmenjava
	želja po psiholoških ugodnostih	poroka kot način zadovoljitve specifičnih skupinskih ali individualnih pričakovanj
OSEBNA ODKLONSKOST	želja zadovoljiti osebna pričakovanja	poroka kot sredstvo za doseganje ciljev
	želja/potreba potrditi osebno samopercepčijo	poroka kot sredstvo za doseganje ciljev
	mentalni problemi: - občutek neprimernosti - alienacija in negativna čustva v odnosu do matične skupine - občutek krivde v odnosu do statusno podrejene skupine - upor normam primarne skupine - upor avtoriteti in/ali pritiskom staršev ali sovrstnikov - agresivna čustva do članov drugih skupin - maščevalna čustva v odnosu do dominantne skupine	poroka kot sredstvo za rešitev ali ublažitev specifičnih mentalnih problemov

Osebna oziroma odklonskost posameznika sodi med zadnji sklop učinkovitih razlogov za sklenitev etnično mešanega zakona. Pri tem avtor loči dve možnosti, in sicer, da posameznikova percepcija konformnega oziroma odklonskega ravnanja ni skladna s skupinsko percepcijo konformnega/patološkega. V tem primeru torej ne gre za patološko abnormalnost posameznika, temveč so ti posamezniki prepoznani kot nekonformni, svobodni, samozadostni. Lahko pa gre za oblike patološke deviance posameznika, kot npr. odtujenost in gojenje negativnih čustev v odnosu do matične etnije, patološke občutke krivde v odnosu do članov manjšinskih ali marginaliziranih

skupin, maščevalna čustva v odnosu do lastne etnije, upor proti avtoriteti ipd. Poroka v omenjenih primerih predstavlja sredstvo za rešitev ali ublažitev specifičnih psiholoških tenzij in mentalnih problemov.

Razpravo o razlogih za heterogamno poroko Cerroni-Long zaključijo z ugotovitvijo, da se verjetnost mešanega zakona poveča, več učinkovitih razlogov zanjo je izpolnjenih.

Prisotnost negativnega diskurza je zaslediti tudi v sodobnejših študijah, ki izpostavljajo na primer element stresa, kateremu naj bi bili v večji meri kot homogamni pari izpostavljeni prav člani etnično mešanih družin (Cubi et al., 1992), ali problem nekompatibilnih kulturnih ali religioznih vzorcev, ki se srečajo v kulturno oziroma rasno mešanem partnerstvu. V tem primeru smo priča konfliktnim partnerskim situacijam, ki ne temeljijo na nekompatibilnih osebnostnih strukturah partnerjev, temveč na nekompatibilnih vzorcih izvornih kultur (Ibrahim, Scroeder, 1990). Nerešena vprašanja družinske in osebne orientacije pripadnikov etnično mešanih družin izpostavi tudi sodobna študija Hegarja in Greifa (1994), pri čemer se avtorja osredotočata na poseben element patološke dinamike v okviru mešanih družin, tj. pojav ugrabitve in odtujitve otrok/a s strani enega od staršev. Nenazadnje so etnično mešane družine označene kot negativen fenomen tudi na makro ravni – z vidika etničnih skupin, saj slabijo skupinsko solidarnost in kohezivnost, večajo prepustnost etničnih meja in možnost asimilacije ter dokončnega izginotja etničnih skupin. Ta pojav opisujejo različne študije imigrantskih skupnosti, ki so v primerih povečane stopnje maritalne heterogamije v večji meri podvržene asimilacijskim tendencam večinske kulture, jezika ali/in religije (Imamura, 1990; Kalmijn, 1991).

ZASUK K POZITIVNEJŠI PERCEPCIJI

Vzporedno s (prevladujočim) pristopom, ki je poudarjal zgolj problematično, včasih celo odklonsko naravo etnično mešanih partnerstev in družin, so se pričele pojavljati tudi študije, ki so se proučevanja etnične heterogamije lotile bolj naklonjeno. Zasuk k pozitivnejši percepciji in deproblematizaciji raziskovalnega preučevanja mešanih zakonov in družin je postal evidentnejši predvsem v drugi polovici 20. stoletja. Predvsem v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je opaziti spremembe tako pri uporabljenih metodologijah raziskovanja kot pri normalizaciji raziskovalnih percepcij.

Če je večino zgodnjega preučevanja etnične heterogamije opredeljevalo pretežno numerično preštevanje in statistično vrednotenje pojava ob istočasnem izpostavljanju nizke pojavnosti ter funkcionalistična obravnava, ki je na pojav etnično mešanih družin gledala skozi prizmo predvsem negativnih posledic za posamezne etnične skupine oziroma družbo kot celoto, smo sedaj priča uvedbi narativnejših in bolj interpretativnih pristopov. Vzporedno z uvedbo drugačnih metodoloških pristopov, kot sta na

primer kvalitativni metodi zbiranja avto/biografskih življenjskih zgodb in pripovedi ali metoda fokusnih skupin, se je v središče raziskovalnega zanimanja, skladno s temeljnim pravilom omenjenega kvalitativnega pristopa, postavilo sam subjekt oziroma člane etnično mešanih družin in njihovo neposredno izkušnjo. Osrednje sedaj postane zanimanje za osebno izpoved in izkušnjo življenja v (etnično, rasno, religiozno) mešanih zvezah in družinah. Pri tem pa se osebno izkušnjo poskuša razumeti tudi v povezavi s širšimi družbenimi dejavniki (Luke, Luke, 1998; Breger, Hill, 1998). Prav vključitev osebne izkušnje in upoštevanje samih akterjev te izkušnje izpostavi tudi drugo, pozitivnejšo ali vsaj "nevtralnejšo" plat etnične heterogamije. Izpostavi se, da se v osnovi etnično mešane družine in družinska ter partnerska dinamika v okviru teh družin bistveno ne razlikujejo od etnično homogamnih družin. Tudi člani etnično mešanih družin se v vsakdanjem življenju prvenstveno ukvarjajo z vprašanji medosebnih prilagajanj in nato z ekonomsko preskrbo, socializacijo otrok, emocionalno in socialno skrbjo članov (razširjene) družine ipd. (Dugan, 1988). Sami člani etnično mešanih družin izpostavljajo, da je tudi v njihovih partnerstvih in družinah najpomembnejša ljubezen, medsebojna skrb in povezanost. Šele po tem se izpostavijo vprašanja različnih kulturnih, jezikovnih in religioznih tradicij (Sedmak, 2002). Skladno s stališči Ibrahima in Schroederja (1990) se kot realna izkaže potreba po dodatnem naporu, vložku, ki ga morata partnerja, nosilca različnih etničnih prtljag, vložiti v projekt skupnega življenja, saj se pogosto soočata s konfliktnimi situacijami, katerih vzrok ni karakterne oziroma osebnostne narave, temveč dejstvo nekompatibilnih (kulturnih) vzorcev kultur, katerih pripadnika sta. Seveda je potreba po partnerski in družinski avtorefleksiji in prevpraševanju toliko večja, kolikor večja je razlika oziroma kulturna distanca med etnijama partnerjev.

V bran očitkom o negativnih posledicah etnične heterogamije (stres, avtoagresija, otežkočena identifikacija) so nastale empirične študije, ki dokazujejo, da se kulturne, jezikovne, rasne, religiozne razlike etnično mešanega para ne odražajo nujno v obliki stresnih in konfliktnih situacij in da stopnja medkulturne distance etničnih skupin zakonskih partnerjev ne vpliva samoumevno na dejansko raven stresa (Cottrel, 1990; Sedmak, 2002; 2003). Kot osrednji dejavnik stresa in osebnih stisk je skladno z navedenim pristopom izpostavljena predvsem stopnja obče *družbene tolerance*. Stresne situacije, s katerimi se soočajo v mešanih družinah živeči posamezniki, generirajo predvsem zunanji dejavniki, kot so negativen odnos družine, širšega sorodniškega sistema in primarne etnične skupine (Parkman, Sawyer, 1967; Cerroni-Long, 1985; Dugan, 1988; Augustin, 1989; Waldren, 1998). O tem pričajo tudi ugotovitve raziskave, izvedene med otroki etnično mešanih družin na multikulturnem območju slovenske Istre, ki izpostavljajo, da "otroci sami po sebi s svojo etnično mešano tradicijo nimajo težav. Kulturno, jezikovno, versko in ostale mešanosti svojih roditeljev sprejemajo kot nekaj danega, nevprašljivega in neproblematičnega, vse dokler se v njihovo ozko družinsko življenje ne vključi širša sorodniška mreža, sošeska, sošolci in širši lokalni

ter obči družbeni kontekst. Ugotovitve te študije potrjujejo rezultate sorodnih študij v drugih kulturnih okoljih, ki izpostavljajo, da so morebitne težave, s katerimi se soočajo otroci etnično mešanih družin in ki se nanašajo na probleme narodnega samoopredeljevanja, identitetne izgradnje, sramu zaradi "napačnega" priimka ali "napačne" pripadnosti očeta ali matere itd. rezultat nestrpnosti in nacionalistične nastrojenosti okolja, ne pa golega dejstva etnične ranolikosti staršev. Potencialni problemi so potemtakem produkt (neprimerne odziva) okolja, kar pomeni, da v kulturno pluralnem, strpnem in ozaveščenem okolju etnična mešanost na ravni družine ni in ne more biti samoumevno problematična." (Sedmak, 2003, 83–84).

Študijam, ki so se posvečale *razdvojenim lojalnostim* otrok mešanih staršev in problemom narodne, religiozne, rasne identitete, so se pridružile raziskave, ki so izpostavile tudi pozitivne aspekte "mešanosti". Maxwell v svojih raziskovalnih sklepih (preučevala je otroke raso mešanih družin) izpostavi prav ta, dolgo zanikani vidik, in sicer, da otroci kulturno, rasno in/ali religiozno mešanih zakonov "zaradi svojega mešanega izvora (samo)zaznavajo svoj položaj kot zanimivejši, saj jim nudi večjo mero fleksibilnosti in širše ter bolj poglobljeno razumevanje drugih kultur. Mešana dediščina omogoča sposobnost prečenja kultur, razumevanja in povezovanja z drugimi, empatijo z izkoriščenimi in težavami tretjega sveta" (Maxwell, 1998, 227). Podobno tudi študiji, izvedeni v slovenski Istri, izpostavita, da otroci jezikovno, kulturno ali religiozno mešanih družin z razdvojenimi lojalnostmi in dvojno (jezikovno, kulturno) identiteto nimajo težav. Dileme, povezane z opredelitvami, ponavadi sprožijo zunanji dejavniki, kot na primer popisi prebivalcev, ki omogočajo zgolj enoznačne narodne in jezikovne opredelitve ali bolj drastične situacije, kot je na primer vojna na Balkanu (Sedmak, 2002; 2003). O tem nazorno priča pripoved Bošnjakinje, poročene s Slovencem: "Nikad nismo imeli problema, što sam ja Muslimanka, oče Slovenac. Ali u stvari, pred osamosvojitvijo Slovenije, več tada je počelo, pa su me tada otroci pitali, da ko so oni u stvari. I su rekli dobro, evo zdaj mama, ne boš se ti ljutila, ako mi rečemo, da smo po tati?" (Sedmak, 2002, 293).

SKLEP

Raziskovalna dejavnost se ne razvija v vrednotnem vakuumu, nasprotno, na pristop in cilje znanstvenega raziskovanja vplivajo tako konkretni zgodovinski, politični, ekonomski kontekst kot obča družbena (vrednotna) klima in povsem pragmatični razlogi predvsem ekonomsko-politične narave. Analiza zgodovine znanstvenega preučevanja etnične heterogamije izpostavi proces, skozi katerega se obče, družbeno videnje tujega in tujca, ki ga pooseblja pripadnik druge, nam nelastne etnične skupine in percepcije simbolične in realne grožnje, ki jo pooseblja vstop tujca v matično skupino (Elias, Scotson, 1994), infiltrirala tudi v (sicer pričakovano nevtralni) spoznavni akt. Antropologinja Augustinova (1989) je skozi preučevanja medkulturnih stikov tudi na

mikro ravni družbenega življenja ugotovila, da je strah pred stvarmi, ki so posamezniku in skupini fizično, biološko in/ali kulturno preblizu oziroma predaleč, stvar "istega principa". Prav ta strah, strah pred drugačno, oddaljeno kulturo, jezikom, vero, drugačno barvo kože in podobno, se je odrazil tudi v zgodovini raziskovanja (etnično) mešanih družin. V tem kontekstu lažje interpretiramo tudi Mertonovo (1941) odločitev, skladno s katero v svoji zakonski tipologiji etnično mešane zakone (interzakonske zveze) postavi ob bok incestnim razmerjem. Strah pred zakonom s partnerjem/ico, ki nam je "predaleč oziroma preblizu", umesti obe maritalni strategiji v isto kategorijo kakogamnih oziroma neprimernih zakonskih zvez. Tudi znameniti antropolog Levi-Strauss (1969) ugotavlja, da družbe (generalno gledano) etnično mešanih zakonov niso uspele kodificirati dovolj učinkovito, kajti če bi jih uspele opredeliti dovolj natančno, tako kot na primer incestna razmerja, bi zanje veljala enaka pravila in omejitve.

Čeprav nas zgodovina sooča s številnimi in prav nič redkimi oziroma izjemnimi primeri eksogamnega in heterogamnega spolnega in partnerskega povezovanja, je bilo potrebno prehoditi dolgo teoretično in raziskovalno pot od izpostavljanja odklonskih elementov (tj. patologizacije) do poskusov normalizacije in deproblematizacije videnja in raziskovalnega soočanja s tem specifičnim aspektom partnerskih in spolnih razmerij. Z vidika pluralizma družinskih in partnerskih oblik (Švab, 2001; Renner et. al, 2006) pa se (etnično) mešane zakonske zveze kažejo zgolj kot ena izmed možnih oblik partnerskega povezovanja, zaradi česar lahko pričakujemo postopen, vendar odločen (raziskovalni) odmik od tradicionalističnega razumevanja mešanih zvez kot posebne oblike socialne bolezni, odklona ali sramote. Literatura, ki je tako posledica kot vzrok normalizacije in deproblematizacije videnja mešanih zakonov in destigmatizacije tega pojava, je številčno gledano (za zdaj) še v manjšini, nakazuje pa ireverzibilni proces spreminjanja znanstvenega proučevanja tega specifičnega družbenega pojava, ki sodi tako na raziskovalno področje sociologije družine kot (med)etničnih študij.

ETHNIC HETEROGAMY – FROM THE 'PATHOLOGICAL' TO 'NORMAL' IN SCIENTIFIC DISCOURSE

Mateja SEDMAK

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, Institute for Mediterranean Humanities and Social Studies, SI-6000, Koper, Garibaldijska 1

University of Primorska, Faculty of Humanities Koper, SI-6000 Koper, Titov trg 5

e-mail: mateja.sedmak@zrs.upr.si

SUMMARY

The article discusses the history of studies of ethnically mixed families and relationships between domestic partners (ethnic heterogamy) as a special form of life in a family or in a partnering relationship within the framework of the western scientific

paradigm. When speaking of ethnically mixed families and partnering relationships we refer to linguistically, culturally as well as religiously and/or racially mixed nuclei.

The scientific and research interest in ethnically heterogamous relationships (as opposed to homogamous) within the framework of western sociology first emerged in the illustrious Chicago School in the 1920s. In the beginning, the researchers of this specific cultural phenomenon focussed their attention on social processes accompanying heterogamous associations (i.e., processes of disintegration of group solidarity, weakening of intra-group cohesiveness, emergence of cultural pluralism or assimilation, etc.), yet the element of pathology that would become a historical constant in the theory and practice of studies and discussions on ethnically mixed partnerships/families was perceived even then. A better part of the history of studies on mixed marriages and families was thus characterized by the prevailing opinion of the unnaturalness, deviation or even pathological nature of spousal relationships which violated the more or less explicitly expressed exogamous and endogamous rules (i.e., the two basic rules according to which each individual in a given social environment is attributed an available or suitable marriage candidate). In his typological classification, Merton (1941) placed ethnically mixed marriages among cacogamous relationships, thus acknowledging them as a deviation from the norm or the expected/desired; in other words, as bad marriages/domestic-partner relationships. Gordon (1964) continued with the premise of ethnically mixed relationships as a form of social disease by laying the emphasis on the impermanence of such relationships and raising the issue of a frustrated identification of the resultant offspring with the cultural, religious and/or racial affiliations of their (mixed) parents. Here he particularly stressed the elements of the self-denial, self-condemnation and self-aggressive patterns. The open issues of the family and personal orientation of culturally and/or racially mixed families were also stressed by Heger and Greif (1994) as they focussed on a specific element of the "pathologization" of heterogamous relationships, namely the phenomenon of children kidnapped by one of the parents. The presence of the negative discourse can also be traced in more contemporary studies bringing to the fore the element of stress, to which members of ethnically mixed families are more exposed than homogamous couples (Ceroni-Long, 1985; Cubi, 1992). Ethnically mixed families are characterised as a negative phenomenon not only on the level of the individual family member, but also from the perspective of an ethnic group, as they weaken group affiliation, solidarity and cohesiveness, increase the permeability of ethnic boundaries as well as the possibilities of assimilation and final extinction of an ethnic group.

The second half of the 20th century saw a gradual turn to a more positive perception of ethnically mixed partnerships and families. This period was marked by the emergence of alternative studies arguing that cultural, racial and/or religious differences in ethnically mixed families do not necessarily or self-evidently manifest forms of stress and conflictive situations, and that the main stress and personal

distress factor is actually the degree of social tolerance towards the members of ethnically mixed families (Ibrahim, Schoeder, 1990; Maxwell, 1998). Within this framework there are also studies positing the positive aspects of "being mixed": members of ethnically mixed families are distinguished by greater flexibility, a higher level of intercultural tolerance and a deeper understanding of other cultures.

Although in social reality we are faced with numerous examples of exogamous sexual and partnering associations, the way leading from studies and theories pointing out elements of deviation, where ethnically mixed partnering relationships and families were regarded as a pathology, to the eventual "normalizing" and "deproblematizing" of scientific treatment of this specific aspect of partnering and sexual relationships, was long and winding indeed. From the point of view of pluralism of family and partnering forms, the modern scientific paradigm accepts mixed partnering relationships/families as one of the possible family or partnering relationship models.

Key words: ethnically mixed families, ethnic heterogamy, pathologisation, research history

LITERATURA

- Augustin, B. (1989):** Marriage across frontiers. Bristol (GB), WBC Print Ltd.
- Barron, M. L. (1946):** People Who Intermarry. Syracuse, Syracuse University Press.
- Breger, R., Hill, R. (1998):** Cross-Cultural Marriage. Oxford – New York – Berg, Oxford University Press.
- Cerroni-Long, E. L. (1985):** Marrying Out: Socio-Cultural and Psychological Implications of Intermarriage. *Journal of Comparative Family Studies*, 16, 1, 25–46.
- Cottrel, A. B. (1990):** Cross-National Marriages: A Review of the Literature. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: Intermarriage, 21, 2, 151–169.
- Cubi, D. et al. (1992):** Družbenokulturni in psihopatološki aspekti medetničnih zakonov. *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, 24, 1–2, 252–265.
- Dugan, R. (1988):** Intercultural Marriage, Promises & Pitfalls. Yarmouth USA, Intercultural Press Inc.
- Elias, N., Scotson, J. L. (1994):** The Established and the Outsider. London – New Delhi, Thousand Oaks – SAGE Publications.
- Fitzpatrick, J. P. (1966):** Intermarriage of Puerto Ricans in New York City. *The American Journal of Sociology*, LXXI, 4, 395–406.
- Gordon, A. I. (1964):** Intermarriage: Interfaith, Interracial, Interethnic. Boston, Beacon Press.
- Hegar, R. L., Greif, G. L. (1994):** Parental Abduction of Children from Interracial and Cross-Cultural Marriages. *Journal of Comparative Family Studies*, 25, 1, 135–142.

- Hutchinson, J., Smith, A. D. (ur.) (1996):** *Ethnicity*. Oxford – New York, Oxford University Press.
- Ibrahim, F. A., Schroeder, D. G. (1990):** *Cross-Cultural Couples Counseling: A Developmental, Psychoeducational Intervention*. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: *Intermarriage*, 21, 2, 193–205.
- Imamura, A. E. (1990):** *Strangers in a Strange Land: Coping with Marginality in International Marriage*. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: *Intermarriage*, XXI, 2, 171–191.
- Kalmijn, M. (1991):** *Status Homogamy in the United States*. *American Journal of Sociology*, 97, 2, 496–523.
- Kingsley, D. (1941):** *Intermarriage in Caste Societies*. *American Antropologist*, 43, 376–395.
- Kurian, G. (ur.) (1990):** *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: *Intermarriage*, XXI, 2, 143–150.
- Levi-Strauss, C. (1969):** *The Elementary Structures of Kinship*. Boston, Beacon Press.
- Luke, C., Luke, A. (1998):** *Interracial Families: Difference within Difference*. *Ethnic and Racial Studies*, 21, 4, 728–753.
- Maxwell, A. (1998):** *Not all Issues are Black or White: Some Voices from the Offspring of Cross-Cultural Marriages*. V: Breger, R., Hill, R. (ur.): *Cross-Cultural Marriage*. Oxford – New York – Berg, Oxford University Press, 209–228.
- Merton, R. K. (1941):** *Intermarriage and the Social Structure: Fact and Theory*. *Psychiatry*, 4, 361–374.
- Muhsam, H. (1990):** *Social Distance and Asymmetry in Intermarriage Patterns*. *Journal of Comparative Family Studies*, 21, 3, 307–324.
- Parkman, M. A., Sawyer, J. (1967):** *Dimensions of Ethnic Intermarriage in Hawaii*. *American Sociological Review*, 32, 4, 593–607.
- Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006):** *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper, Založba Annales.
- Sedmak, M. (2002):** *Kri in kultura – etnično mešane zakonske zveze v slovenski Istri*. Koper, Založba Annales.
- Sedmak, M. (2003):** *Dinamika kulturnih in identitetnih medgeneracijskih transmisij pri otrocih etnično mešanih družin*. *Annales: Anali za istrske in mediteranske študije, Series Historia et Sociologia*, 13, 1, 71–86.
- Švab, A. (2001):** *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Waldren, J. (1998):** *Crossing Over: Mixing, Matching and Marriage in Mallorca*. V: Breger, R., Hill, R. (ur.): *Cross-Cultural Marriage*. Oxford – New York – Berg, Oxford University Press, 33–48.